

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/historia-z-ipn/159452,Waldemar-Grabowski-Od-ZWZ-do-Armii-Krajowej.html>
26.02.2026, 20:51

Waldemar Grabowski: Od ZWZ do Armii Krajowej

14 lutego 1942 r. do Warszawy z Londynu została nadana depecha zawierająca decyzje Naczelnego Wodza i Premiera RP gen. Władysława Sikorskiego.

[Armia Krajowa](#) [Konspiracja](#) [Polskie Państwo Podziemne](#) [Polskie wojsko](#)

14.02

Najważniejsze zawarte w niej postanowienia brzmiały następująco:

„1) Znoszę dla użytku zewnętrznego nazwę ZWZ - Wszyscy żołnierze w czynnej służbie wojskowej w Kraju stanowią „Armię Krajową” [...]

2) Stanowisko Pana Generała nosi nazwę Dowódcy Armii Krajowej.”

Na mocy tej decyzji Związek Walki Zbrojnej po ponad dwóch latach działalności został przemianowany na Armię Krajową. Na jej czele, jako Dowódca AK, stanął dotychczasowy Komendant Główny ZWZ gen. Stefan Rowecki.

Związek Walki Zbrojnej

Związek Walki Zbrojnej, utworzony w listopadzie 1939 r. na mocy decyzji gen. W. Sikorskiego, był częścią Polskich Sił Zbrojnych. Dowodził nim początkowo (do czerwca 1940 r.) gen. Kazimierz Sosnkowski. Wytyczne odnośnie konspiracji krajowej wypracowywane były przez, powołany także w listopadzie 1939 r., Komitet Ministrów dla Spraw Kraju. Pracami Komitetu kierował początkowo również gen. K. Sosnkowski, następnie zmieniony przez prof. Stanisława Kota.

W okupowanej Polsce ZWZ przejął dorobek funkcjonującej od końca września 1939 r. Służby Zwycięstwu Polski, organizacji konspiracyjnej wojskowo-cywilnej utworzonej w przeddzień kapitulacji Warszawy.

Zorganizowano sześć komend obszarów:

nr 1 - Warszawa (krypt. „Mag”)

nr 2 - Białystok (krypt. „Rycerz”)

nr 3 - Lwów (krypt. „Husarz”)

nr 4 - Kraków (krypt. „Giermek”)

nr 5 - Poznań (krypt. „Czarodziej”)

nr 6 - Toruń (krypt. „Prorok”)

Główne cele działalności ZWZ w początkach grudnia 1939 r. zdefiniowano następująco:

„a) Przez skupienie w związkach konspiracyjnych jednostek najstaranniej dobranych

stworzyć ośrodki czynnego oporu narodowego, przeciwdziałającego załamaniu się sił moralnych polskiego społeczeństwa.

b) Współdziałać w odbudowie Państwa na drodze walki orężnej. Z chwilą wkroczenia do Kraju Wojsk Polskich, organizacja ulega rozwiązaniu i wstępuje do szeregów armii regularnej”.

W styczniu 1940 r. gen. K. Sosnkowski dokonał zmiany w organizacji ZWZ w Kraju, ustanawiając Komendy Okupacji: Niemieckiej i Sowieckiej. Na czele Komendy Okupacji Niemieckiej, z siedzibą w Warszawie, stanął gen. S. Rowecki, natomiast Dowódca SZP gen. Michał Karaszewicz-Tokarzewski miał objąć Komendę Okupacji Sowieckiej we Lwowie. W wyniku licznych aresztowań przeprowadzanych przez NKWD Komenda Okupacji Sowieckiej praktycznie nie powstała. Działalność ZWZ (AK) na Kresach Wschodnich II Rzeczypospolitej prowadzona była w oparciu o komendy obszarowe (Lwów, Białystok) oraz komendy okręgowe (województwie).

Struktura AK

Kłęska Francji w czerwcu 1940 r. spowodowała mianowanie gen. Stefana Roweckiego Komendantem Głównym ZWZ (następnie Dowódcą AK) – został on aresztowany 30 czerwca 1943 r. Jego następcą został gen. Tadeusz Komorowski („Bór”), a po jego decyzji o udaniu się do niewoli niemieckiej po upadku Powstania Warszawskiego ostatnim Dowódcą AK został gen. Leopold Okulicki. Swoją funkcję pełnił do 19 stycznia 1945 r.

Komenda Główna ZWZ-AK składała się z kilku Oddziałów. Były to:

I – Oddział Organizacyjny

II – Oddział Wywiadu

III – Oddział Operacyjny

IV – Kwatermistrzostwo

V – Łączność

VI – Biuro Informacji i Propagandy

VII – Biuro Finansów i Kontroli.

Omawianie działalności tych struktur przekracza ramy niniejszego artykułu. Nie można jednak pominąć milczeniem choćby działalności wywiadowczej AK. To z Polski płynęły do Londynu meldunki na temat niemieckich i sowieckich (do czerwca 1941 r.) sił zbrojnych. Obok wiedzy o dyslokacji wojsk nieprzyjaciela na terytorium polskim przekazywano również niezwykle ważne informacje odnośnie działań na innych frontach wojny. Stąd też przekazywano dane, a także pozyskane części, niemieckiego tajnego uzbrojenia, w tym latających pocisków V-1 oraz V-2.

Innym, niezwykle ważnym fragmentem działalności AK było Biuro Informacji i Propagandy, z rozbudowanymi strukturami zbierającymi informacje, ale także z Tajnymi Wojskowymi Zakładami Wydawniczymi. Nie możemy także nie wspomnieć przynajmniej o akcji „N” – wymierzonej przeciwko Niemcom akcji dywersyjnej, posługującej się prasą wydawaną w języku niemieckim przeznaczoną dla Niemców, podającą mylne i nieprawdziwe informacje.

W terenie funkcjonowały Obszary, Okręgi (obejmujące teren województwa), Inspektoraty, Obwody (obejmujące teren powiatu), Rejony i Placówki (gmina). Istniały Okręgi: Warszawa-miasto, Warszawa-województwo, Kielce-Radom, Kraków, Lublin, Lwów, Stanisławów, Tarnopol, Wołyń, Polesie, Nowogródek, Wilno, Białystok, Pomorze, Poznań, Łódź, Śląsk. To były Okręgi funkcjonujące na terytorium II Rzeczypospolitej, ale warto pamiętać o istnieniu, choć przez stosunkowo krótki czas, Okręgów Armii Krajowej: Węgry i Berlin.

Prowadzono intensywną akcję scaleniową, obejmując nią różnego rodzaju organizacje konspiracyjne. W latach 1940-1944 akcja ta, nakazana przez Naczelnego Wodza, objęła co najmniej 20 organizacji konspiracyjnych. Były wśród nich: Gwardia Ludowa PPS-WRN, Narodowa Organizacja Wojskowa, Bataliony Chłopskie, a także część Narodowych Sił Zbrojnych.

Formacje AK

Obok struktury terenowej ZWZ-AK istniały także specjalnie powoływane w jej ramach formacje. Jedną z nich był tworzony od 1940 r. Związek Odwetu, następnie Kedyw - Kierownictwo Dywersji. Zadaniem tej formacji było prowadzenie bieżącej działalności dywersyjno-bojowej: atakowanie szlaków komunikacyjnych, wykonywanie wyroków na Niemcach i ich współpracownikach. Działalność tych formacji wykraczała poza tereny państwa polskiego. Ataki bombowe w Berlinie i Wrocławiu, przeprowadzone przez żołnierzy Armii Krajowej, odbiły się sporym echem w okupowanej Europie.

Inną formacją był powołany w 1941 r. „Wachlarz”, jego zadaniem było stworzenie bariery oddzielającej terytorium kraju od wschodu.

Ale istniały także Korpus Zachodni, czy Legion Śląski - formacje powołane dla walki na terenach zachodnich Polski. Formacje te miały być wspierane m.in. przez jednostki Wojskowej Służby Ochrony Powstania (WSOP). Były to jednostki, tworzone od stycznia 1941 r., o charakterze wojskowo-policyjnym.

[Czytaj artykuł Waldemara Grabowskiego *Od ZWZ do Armii Krajowej* na portalu *przystanekhistoria.pl*](#)

[Poprzedni Strona](#)

[Następny Strona](#)

Armia Krajowa, Konspiracja, Polskie Państwo Podziemne, Polskie wojsko

Artykuł

General Stefan Rowecki "Grot", dowódca Armii Krajowej (portret przedwojenny). Fot. AIPN